

Յարեկան գինը 10 բուրդի. Կէս տարվանը 6 բուր
մասնածին համարները 5 կոպէկով.
Եթիվում զրգու են խմբագրատան մէջ.
Մու Շասէն. Տիֆլիս, Редакциј „Мшакъ“.
Մու Tiflis, Rédaction „Mschak“.

ԹԱՅՎԱԾ Ե ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵՒՆ ՄԸՆԿ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵԿ ԳՐԱԿԱՆՈՒՅՆ ԼՐԱԳՐ (ՀՀ-Ի ՏԱՐԱԾ)

ԱՐԱՋԻԿԱՅ 1905 ԹԻԱԿԱՆԻ

ՄՇԱԿԸ» ԿԲ ՀՐԱՏԱՐԱԿՎԻ ՆՈՅՆ ՊՐՕԳՐԱՄՈՎ ԵՒ ՆՈՅՆ ԱԽԴՋՈՒԹԵԱՄԲ
ամեն օր, բացի տօնելին յաջորդող օրերից:

ԲԱԺԱՆՈՒԹՅԱԳԻՆԸ. «Մշակի» տարեկան գինը 10 լուրջի է, տասն և մեկ ամսվանը նոյն
աչս 10 ր., տասն ամսվանը՝ 9 ր., ութ ամսվանը՝ 8 ր., եթև վեց ամսվանը՝ 6 ր., հին
ամսվանը՝ 5 ր., չորս ամսվանը՝ 4 ր., երեք ամսվանը՝ 3 ր., երկու ամսվանը՝ 2 ր. և մի ամս
վանը՝ 1 լուրջի:

ԱՐՏԱՍՈՎՀՄԱՆԵԲԱՆ ԲԱԺԱՆՈՒՐԴՅԱԳՐՈՒԹԻՒՆ. Ամերիկայի բաժանորդները պէտք վճարեն տարեկան 6 դոլլար. Եւրօպայի բաժանորդները՝ 30 ֆրանկ. Պարսկաստանացանորդները՝ 10 լռուրի.

Այսուհետեւ արդի քաղաքներից «ՄՇԱԿԻՆ» գրպելու և մարդ առնասաբակ ներ ուղարկելիս, աէտք է դիմել հետեւալ հասցեով. ՏԻՖԼԻԾ, Ռեդակիա «ՄՇԱԿԻՆ/ց՝ TIFLIS, Rédition du journal «MSCHAK».

Յայտարարութիւնները ընդունվում են բոլոր լեզուներով:

Ա.Պ.Ա.Ռ.Ի.Կ Բ.Ա.Ժ.Ա.Ն.Ա.Ր.Դ.Դ.Ա.Գ.Բ.ՈՒ.Ի.Թ.Ի.Խ.Ն.Զ.Է. ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՎՐԵՄ

ՅՈՎԱՆԴՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

Դասախոսութիւններ և զբքոյկներ.—Ներքին
ՏԵՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ. Մամուլ. Անտօն Ռուբինշտէյնի
իշխատակին. Ներքին լուրեր.—ԱՐՑԱՔԻՆ ՏԵ-
ՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ. Պատերազմի շուրջը. Մակեդոնա-
կան ժանդարմերիայի մասին. Նամակ Պարս-
կաստանից. Արտաքին լուրեր.—ՀԵՇԱԳԻՐՆԵՐ.
—ԱՅՑԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.

САМІЯ САДАЧА

Այս տարի ամառը թէ Թիֆլիսում և թէ
մի քանի ուրիշ քաղաքներում, ինչպէս օ-
դինակ, Ալէքսանդրովոլում և Կարսում
կարգացվեցին յատուկ դասախոսութիւն-
ներ Խօլերայի մասին։ Թիֆլիսի դասա-
խոսութիւնները կարգացվեցին բացի ուս-
ուերէնից նաև հայերէն, վրացերէն և
Թուրքերէն։ Թիֆլիսի սանհիտարական
անձնաժողովը կყցրեց քաղաքի պատերի
և նահանգի զանազան ատեանների պա-
տերի վրա համառօտ խրատներ խօլերա-
ից զգուշանալու համար։ Առողջապահա-
նան յատուկ խմբեր պատեցին քաղաքի
նախարարանները և հրահանգներ տուին
ոնատէրերին մաքրելու և առողջացնելու
նաև առաջանակութեան մասին։

Սակայն այս, ինչ որ մինչև այժմ կառարվել էր, իբրև նախազգուշական մի հորձ, այժմ, եթե հիւանդութիւնը արդէն որեացել է մեզանուժ, պէտք է նորից ըրկնվի և վտանգաւոր հետևանքների աւաճն առնվի: Դասախոսութիւնները պէտք դարձեալ կարդացվեն ժողովրդական և մերից, առողջապահական խմբեզը պէտք նորից այցելեն աները և ոչ միայն ան բերանացի հրահանգներ, այլ և բանեն բնակիչներին մատչելի լեզուով ոճով գրված գրքոյներ խօլնը այլ մասին: Նոյնը պէտք է կատարվի գիւղական ըջանում կարելին չափ շուտով: Գիւղում, եթէ մի անդամ երևաց հիւանդութիւնը, կարող են տեղի ունենալ մեծ և երուժներ, որովհետև մարդիկ այնտեղ և լի անզգոյց են և աւելի անտեղեակ էին պատճառների մասին, որոնք նպաստում են խօլերայի տարածման և զարդարման:

Գիւղական ազգաբնակութիւնը շատ եծ հետաքրքրութեամբ է լուսմ հրապանդներ և դասախոսութիւններ վատառաւոր հիւանդութիւնների մասին։ Այս արի, ամառը, մենք առիթ ունեցանք լեբսանդրօպօլի գաւառի գիւղական մի եծ ժողովում, որտեղ հաւաքված էին

նութ ընկած փիդ, ջարգել կոտրատել է այս ամենը, ինչ ամենաընթրյան է, ամենանուրբը Համոզմունքների անկեղծութիւնը, մաքրասիրութիւնը, զգուշութիւնն ու հեռատեսութիւնը մեծ թէ փոքր հարցերի մէջ,—մի խօսքով այն ամենը, ինչ այնպէս նշանաւոր էր դարձնում անզլիական մամուլի լաւագոյն մասը, սկսել է արագ նահանջել նոր լրագրական հրատարակչի արշաւանքի ա-

ԱՐԴՅՈՒՆ

ՀԵՄՆՈԳԻՐ ԳԵՒԿՈՐ ԱՐԺՐՈՒՆԻ

Ամբազը ուղիւնը բաց է առաւտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի և տօն օրերից).

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.
Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչյւր տողատեղին 10 կոպէկ.
Տէսէ ֆօն № 253.

ուաջ: Առաջգայ հրատարակիչները թէն ի բանց ձեռնարկութիւնը սի բարեսիրական գործ չէին համարում, բայց էլի ընդունում էին, որ լրագիրը ամենից առաջ պիտի ծառայէ հասարակութեան, երկրին, ժողովրդին: Եւ շատ յաճախ լրագիրը սկսվում էր առանց եկա մուտ ստանալու որ և է մտքի: Լրագրի նիթական աջողութիւնը միայն մի սպացոյց էր, որ նու համապատասխանում է իր նպատակին, բայց այս նիթականը ինքն ըստ ինքեան մի նպատակ չէր: Իսկ երբ լրագրի հիմնադիրը մեռնում էր և լրագիրը անցնում էր նրա ժառանգներին, այս վերջինների շրջանում արդին ստեղծվում էր տրագիցիա, որ թանգ էին համարում ժառանգները, աշխատելով պահպանել իրանց ժառանգած հրատարակութեան գոյնը, ծրագրը, նոյն իսկ թերթի մեծութիւնը, դիրքը: Լրագրական հրատարակութեան մէջ այսպիսով կամաց կամաց արմատանում էր

տոհմային արիստօկրատիզմի զգացմունքը, մի տեսակ սենտիմենտալ զգացմունքը, որ յաճախ հակառակվում էր նիւթական օգուտներին: Լրագիրը դառնում էր ընտանեկան սրբութիւն, որի համար նրա սեփական ատելերը պատրաստ էին յայտնի զոհաբերութիւններ անել: Այսպիսի զրութեան մէջ են, օրինակ, «Times» լրագրի հրատարակիչները, որոնք հիմնադիր Վալտերների արդէն հինգերորդ սերունդն են: Այսպիսի ընտանեկան սրբութիւն էր և «Standard»-ը Զօնունների ընտանիքում: Անկասկած, Վալտերները, որոնք «Times»-ի հիմնադիր ժառանգել են ոչ միայն լրագիրը, այլ և նրա յամառութիւնը, այժմ շատ բան են կորցնում միայն այն պատճառով, որ չեն ուզում հրաժարվել իրանց հրատարակութեան մի քանի վաղուց հաստատված գծերից, թէև վերջին տարիներում նա արդէն նշանաւոր փոփոխութեան է ենթարկվել:

Անցեալ դարի 90-ական թւականների կէսում Անգլիայի մէջ ծննդեց բոլորուին նոր

հրատարակչական մի տիպ, որի մասմար լրագիրը բացառապէս մի մասնաւոր ձեռնարկութիւն է, որ ուրիշ ոչ մի նպատակ չունի, բացի շահից: Այս հրատարակչին հարկաւոր է միայն զիվկենդ և ոչ թէ համոզմունքների անկեղծութիւն: Այս պատճառով եթէ սենսացիան, ազժուկը, յոխորտանըը, կոպտութիւնը և այլ այսպիսի միջոցներ կարող են ընթերցողներ և յայտարարութիւններ գրաւել, այդ բոլոր միջոցները կազմուածրաստ են: Խոկ եթէ, Աստուած մի արասցէ, ընթերցողը համոզմունքներ էլ կը պահանջէ, այդ բարիքից էլ կարեիր է տալ, որքան կամենու մէք: Հրատարակչին պէտք է միայն իմանալ թէ ինչ տեսակի համոզմունքներ են պահանջվում: Նոր հրատարակչը այս պատճառով միաժամանակ զանագան ուղղութիւնների մի քանի լրագիրներ է հրատարակում, բայց որպէս զի նրանք միմեանց չը խանգարեն, մէկը գուրս է գալիս Լօնգոնում, միւսը Գլասգո, երրորդը Բիրմինգհամ և այլ բաղաբերութեան:

Եւ այդ անգաղափաքարական, սովորաբարա-
մն հաշիւներով զեկավարվող հրատարակչու-
թիւնը հետզհետէ իր ճանկերի մէջ խեղում է
զնիւ մասուլը, հին անգրիական փառաւոր
ստուլը, Յայտնի է որ Անգլիայում անցես լ
որի առաջին կէսից, Կօբրէնների, Բրայտնե-
, Գլուքսմոնների փառաւոր ժամանակից
ստատված է ազտո առետուըք: Յայտնի է
յնպէս, որ վերջին տարիներս Անգլիայում
պերիալիզմի ներկայացուցիչ հանդիսացած
մը է լինու ներկայացնելու մեջ ջանրեց է անցե-

րինշտէնին Մօնկվայում համառուսական ցու-
ցահանդէսի ժամանակ 1882 թւին: Բուրբինշ-
տէնը որոշ օրեր գալիս էր ցուցահանդէսի
այն բաժինը, ուր դրված էին զանազան Փիլր-
մանների գաշնամուրները և նուագում էր ա-
ռաջնակարգ գործիքների վրա: Տալով հան-
դիսականներին մեծ հաճութիւն իր տաղան-
դաւոր և շնորհալի խաղով, նա մի և նոյն ժա-
մանակ հրապարակական հարցաքննութեան մի
փորձ էր անուած դաշնամուրների վերաբերու-
թեանը:

Ծովագույնս ասծ շառքսի է ասուն
Հնջիկ ազատ առետուրը և Անգլիան էլ
ունայ մէկը պրօտեկցիօնիստ երկիրներից,
ունինքն ազատ մրցութեան դաշտը թողնելով,
դաշտ, ուր նա մինչև այժմ միայն յաղթա-
սկներ է ճանաչել, հովանաւորող մաքսերով
սշտպանէ իր առևտուրն ու արդիւնագործու-
նուը ի վնաս ազգաբնակութեան շահերի,
քծարանատէրերին և խոշոր կապիտալիստ-
րին աւելի ևս հարստացնելու համար. Զէմ-
րլէնին օգնում են հէնց այդ խոշոր արգիւ-
րերովները, օգնում են ոչ միայն խօսքով,
և ոսկով եւ ահա հնու է հոսկ.

Մինչև վերջին շաբաթ օրը—շաբունակում է թղթակիցը—«Standard» լրագիրը միակ պահպանողական լրագիրն էր Լոնդոնում, որ պաշտպանում էր ազգայ առևտուրը. Պրոտեկցիօնիստների բանակն են անցել «Times», «Morning Post», «Daily Telegraph», և ուրիշները. Միայն «Standard»-ն էր քա-

ժեղ խօսուն գործիք, որ գրաւում էր մարդու հոգին դէպի ձայների աշաբահը:

III

Ինչպէս ասացինք, թիֆլիսի երաժշտական ուսումնարանը կազմել էր նոյեմբերի 8-ին մի կոնցերտ Ռուբինշտեյնի յիշատակին: Դահլիճի ճակատին գետեղված էր Ռուբինշտեյնի կեսարանը, շրջապատված ծաղիներով և կանաչով: Հաւաքվի էր երաժշտասէր մեծ հասարակութիւն:

Կոնցերտը սկսվեց Ռուբինշտեյնի C-moll կվարտատով, որ կատարեցին ջութակների և փոլունչի վրա Վասիլիկի, Վիլատու, Սեմիգալը և Պօլիկա: Քա մի գեղեցիկ ստեղծագործութիւն է, որի մէջ զուք զում էր երաժշտական ամբողջացրած մի մոտավորութիւն, գրաւիչ էր ելենչեսերով իր կազմուածքով և մատչի իր արտայատութեամբ: Հասարակութիւնը մանաւանդ շատ հաւասեց կվարտեալ երրորդ կտորը: Molto lento, որտեղ շութակները հրանալի ներգաշակութեամբ նուռագում էին գրաւիչ և ասաւուու և զեղուն զգացմունքով:

Հետեակ կվարտատում օր, 99, բացի վերը յիշատերից մասնակցում էր և օր. Տէր-Ստեփանին: Իս արդէն ոչ թէ քառակա, այս հնգեակ էր: Տէր Ստեփանին նուռագում էր գանամուրի վրա և առաջայտայտիչ է բնորոշ կերպով: Խարուած ոչ առաջայտամատի իր կազմուածքով և առաջայտամատի իր արտայատութեամբ: Հասարակութիւնը մանաւանդ շատ հաւասեց կվարտեալ երրորդ կտորը: Molto lento, որտեղ շութակները հրանալի ներգաշակութեամբ նուռագում էր և զեղուն զգացմունքով:

Հետեակ կվարտատում օր, 99, բացի վերը յիշատերից մասնակցում էր և օր. Տէր-Ստեփանին: Իս արդէն ոչ թէ քառակա, այս հնգեակ էր: Տէր Ստեփանին նուռագում էր գանամուրի վրա և առաջայտայտիչ է բնորոշ կերպով: Խարուած ոչ առաջայտամատի իր կազմուածքով և առաջայտամատի իր արտայատութեամբ: Հասարակութիւնը մանաւանդ շատ հաւասեց կվարտեալ երրորդ կտորը: Molto lento, որտեղ շութակները հրանալի ներգաշակութեամբ նուռագում էր և զեղուն զգացմունքով:

Վերջին կվարտէու G-moll մի թիթեն, գրաւիչ, գեղեցիկ գրուածք է, որը հիմնակա է ժողովրդական եղանակների վրա և նուռագում էր և զեղուն զգացմունքով:

Երեկոյթը թողեց լաւ տպաւորութիւն: Հանդիսականները գոն հնուացան երաժշտական դամըլ ճիգ:

IV

Ռուբինշտեյնի «Ներոն» օպերան, որ նոյն երկիր լազարիում էր թիֆլիսի Արքունական թատրոնում նշանաւոր երաժշտագէտի լաւ գրուածներից մէկն է: Նա ունի բրունագակութիւն, աջող հնատար պարագաների և արտայայտիչ նուռագում:

Նիւթը պատմական է: Գլխաւոր հերոսը ներօն է, հոսէական այս կայսրը, որի օրով քրիստոնէական ամենամօք է պատմական անցութիւնը: Տիտարանները, զեղուն զգացմունքով հարատակները բնորոշ էն:

Երեկոյթը թողեց լաւ տպաւորութիւն: Հանդիսականները գոն հնուացան երաժշտական դամըլ ճիգ:

Սակայ պատմական է: Գլխաւոր հերոսը ներօն է, հոսէական այս կայսրը, որի օրով քրիստոնէական ամենամօք է պատմական անցութիւնը: Տիտարանները, զեղուն զգացմունքով հարատակները բնորոշ էն:

Երեկոյթը թողեց լաւ տպաւորութիւն: Հանդիսականները գոն հնուացան երաժշտական դամըլ ճիգ:

Սակայ պատմական է: Գլխաւոր հերոսը ներօն է, հոսէական այս կայսրը, որի օրով քրիստոնէական ամենամօք է պատմական անցութիւնը: Տիտարանները, զեղուն զգացմունքով հարատակները բնորոշ էն:

Երեկոյթը թողեց լաւ տպաւորութիւն: Հանդիսականները գոն հնուացան երաժշտական դամըլ ճիգ:

Սակայ պատմական է: Գլխաւոր հերոսը ներօն է, հոսէական այս կայսրը, որի օրով քրիստոնէական ամենամօք է պատմական անցութիւնը: Տիտարանները, զեղուն զգացմունքով հարատակները բնորոշ էն:

Երեկոյթը թողեց լաւ տպաւորութիւն: Հանդիսականները գոն հնուացան երաժշտական դամըլ ճիգ:

Սակայ պատմական է: Գլխաւոր հերոսը ներօն է, հոսէական այս կայսրը, որի օրով քրիստոնէական ամենամօք է պատմական անցութիւնը: Տիտարանները, զեղուն զգացմունքով հարատակները բնորոշ էն:

Երեկոյթը թողեց լաւ տպաւորութիւն: Հանդիսականները գոն հնուացան երաժշտական դամըլ ճիգ:

Սակայ պատմական է: Գլխաւոր հերոսը ներօն է, հոսէական այս կայսրը, որի օրով քրիստոնէական ամենամօք է պատմական անցութիւնը: Տիտարանները, զեղուն զգացմունքով հարատակները բնորոշ էն:

Երեկոյթը թողեց լաւ տպաւորութիւն: Հանդիսականները գոն հնուացան երաժշտական դամըլ ճիգ:

Սակայ պատմական է: Գլխաւոր հերոսը ներօն է, հոսէական այս կայսրը, որի օրով քրիստոնէական ամենամօք է պատմական անցութիւնը: Տիտարանները, զեղուն զգացմունքով հարատակները բնորոշ էն:

Երեկոյթը թողեց լաւ տպաւորութիւն: Հանդիսականները գոն հնուացան երաժշտական դամըլ ճիգ:

Սակայ պատմական է: Գլխաւոր հերոսը ներօն է, հոսէական այս կայսրը, որի օրով քրիստոնէական ամենամօք է պատմական անցութիւնը: Տիտարանները, զեղուն զգացմունքով հարատակները բնորոշ էն:

Երեկոյթը թողեց լաւ տպաւորութիւն: Հանդիսականները գոն հնուացան երաժշտական դամըլ ճիգ:

Սակայ պատմական է: Գլխաւոր հերոսը ներօն է, հոսէական այս կայսրը, որի օրով քրիստոնէական ամենամօք է պատմական անցութիւնը: Տիտարանները, զեղուն զգացմունքով հարատակները բնորոշ էն:

Երեկոյթը թողեց լաւ տպաւորութիւն: Հանդիսականները գոն հնուացան երաժշտական դամըլ ճիգ:

Սակայ պատմական է: Գլխաւոր հերոսը ներօն է, հոսէական այս կայսրը, որի օրով քրիստոնէական ամենամօք է պատմական անցութիւնը: Տիտարանները, զեղուն զգացմունքով հարատակները բնորոշ էն:

Երեկոյթը թողեց լաւ տպաւորութիւն: Հանդիսականները գոն հնուացան երաժշտական դամըլ ճիգ:

Սակայ պատմական է: Գլխաւոր հերոսը ներօն է, հոսէական այս կայսրը, որի օրով քրիստոնէական ամենամօք է պատմական անցութիւնը: Տիտարանները, զեղուն զգացմունքով հարատակները բնորոշ էն:

Երեկոյթը թողեց լաւ տպաւորութիւն: Հանդիսականները գոն հնուացան երաժշտական դամըլ ճիգ:

Սակայ պատմական է: Գլխաւոր հերոսը ներօն է, հոսէական այս կայսրը, որի օրով քրիստոնէական ամենամօք է պատմական անցութիւնը: Տիտարանները, զեղուն զգացմունքով հարատակները բնորոշ էն:

Երեկոյթը թողեց լաւ տպաւորութիւն: Հանդիսականները գոն հնուացան երաժշտական դամըլ ճիգ:

Սակայ պատմական է: Գլխաւոր հերոսը ներօն է, հոսէական այս կայսրը, որի օրով քրիստոնէական ամենամօք է պատմական անցութիւնը: Տիտարանները, զեղուն զգացմունքով հարատակները բնորոշ էն:

Երեկոյթը թողեց լաւ տպաւորութիւն: Հանդիսականները գոն հնուացան երաժշտական դամըլ ճիգ:

Սակայ պատմական է: Գլխաւոր հերոսը ներօն է, հոսէական այս կայսրը, որի օրով քրիստոնէական ամենամօք է պատմական անցութիւնը: Տիտարանները, զեղուն զգացմունքով հարատակները բնորոշ էն:

Երեկոյթը թողեց լաւ տպաւորութիւն: Հանդիսականները գոն հնուացան երաժշտական դամըլ ճիգ:

Սակայ պատմական է: Գլխաւոր հերոսը ներօն է, հոսէական այս կայսրը, որի օրով քրիստոնէական ամենամօք է պատմական անցութիւնը: Տիտարանները, զեղուն զգացմունքով հարատակները բնորոշ էն:

Երեկոյթը թողեց լաւ տպաւորութիւն: Հանդիսականները գոն հնուացան երաժշտական դամըլ ճիգ:

Սակայ պատմական է: Գլխաւոր հերոսը ներօն է, հոսէական այս կայսրը, որի օրով քրիստոնէական ամենամօք է պատմական անցութիւնը: Տիտարանները, զեղուն զգացմունքով հարատակները բնորոշ էն:

Երեկոյթը թողեց լաւ տպաւորութիւն: Հանդիսականները գոն հնուացան երաժշտական դամըլ ճիգ:

Սակայ պատմական է: Գլխաւոր հերոսը ներօն է, հոսէական այս կայսրը, որի օրով քրիստոնէական ամենամօք է պատմական անցութիւնը: Տիտարանները, զեղուն զգացմունքով հարատակները բնորոշ էն:

Երեկոյթը թողեց լաւ տպաւորութիւն: Հանդիսականները գոն հնուացան երաժշտական դամըլ ճիգ:

